

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Första kammaren.

Nr 1.

Sedan i kraft av § 49 regeringsformen och § 2 riksdagsordningen riksdagen sammankommit till lagtima möte här i huvudstaden måndagen den 10 januari 1944, sammanträdde riksdagens första kammare i den uti riksdagens hus för kammaren anordnade samlingssal samma dag,

Måndagen den 10 januari,

kl. 11 förmiddagen.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad framträdde till talmansbordet och yttrade: Ärade ledamöter! Efter ett kort uppehåll äro vi åter samlade för att fullgöra de uppdrag, som här åligga oss.

Stor är förpliktelsen för oss alla att söka bilda sig en uppfattning om vad landets väl kräver under de mer än vanligt invecklade förhållanden, som nu äro rådande. Vårt svenska folk har den dyrbara förmånen att allmänt och gemensamt deltaga i vården om sitt rikets angelägenheter. Den valda folkrepresentationen har ansvaret för att denna omvårdnad utövas på ett om klokhets och vidsynthet vittnande sätt. Detta ansvar är stort i nuvarande tid. Under förutsättning att ett lyckligt samarbete och lojalitet eftersträvas från olika intressesynpunkter, torde bästa möjliga lösningar kunna åstadkommas. Första kammaren skall, därom är jag övertygad, i överensstämmelse med grundlagens anda och mening samvetsgrant pröva förslag och aktuella frågor, som komma att föreligga. Förändringar ske ärligen i kammarens personliga uppsättning, men jag hoppas att ingen förändring skall ske i den goda gemensamma viljan, att de avgöranden, som här träffas, skola sikta till fosterlandets och vårt folks välfärd och trygghet.

Med dessa ord anhåller jag att få hälsa såväl förutvarande som nytillkomna ledamöter hjärtligt välkomna och förklara detta sammanträde öppnat.

Sedan herr ordföranden därefter intagit talmansplatsen, tillkännagav herr ordföranden, att han på grund av bestämmelsen i § 1 mom. 2 av kammarens ordningsstadga anmodat kammarskrivaren i tullverket Eric Carlén att, till dess sekreterare blivit utsedd, föra kammarens protokoll ävensom att herr ordföranden för tillfället anställt kanslibiträden och vaktbetjäning till erforderligt antal.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet ankomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 4 januari 1944.

I anledning av stadgandet i § 32 riksdagsordningen hade statsrådet och chefen för justitiedepartementet anmodat tre bland de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret att närvara vid den granskning av riksdagsmannafullmakter som skulle inför departementschefen företagas innan årets lagtima riksdag sammanträdde; och infunno sig nu av

fullmäktige i riksbanken herrar I. Rooth, A. Amné och I. Anderson samt av fullmäktige i riksgäldskontoret herrar A. Örne, E. Eriksson och A. W. Strand.

Till justitiedepartementet hade insänts fullmakter *dels* för 19 personer — däribland handlanden Torsten Ström i Lidköping och kommunalkamreraren Ejnar Lindbärg i Domnarvet — vilka personer vid val i september 1943 för vissa valkretsar utsetts till ledamöter av riksdagens första kammare för en tid av åtta år, räknade från och med den 1 januari 1944, *dels ock* för en person som — efter det Ström avlidit — vid ny sammanräkning utsetts att inträda i dennes ställe.

Den för Ström utfärdade fullmakten undantogs från granskning.

Då Lindbärg sedermera av sagt sig uppdraget, undantogs jämväl den för honom utfärdade fullmakten från granskning.

Vid granskning av de övriga fullmakterna framställdes icke någon anmärkning mot desamma.

Protokoll över granskningen jämte förteckning å de granskade fullmakterna skulle tillika med dessa överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:

C. G. Bruno.

Den återopade förteckningen, som jämväl upplästes, lydde sålunda:

Förteckning

å ledamöter av riksdagens första kammare enligt fullmakter, granskade inför chefen för justitiedepartementet den 4 januari 1944.

Kalmar läns norra och södra landstings områden samt Gotlands län.

1. Undervisningsrådet Ruben Wagnsson i Äppelvikén.
2. Bankofullmäktigen Carl Petrus Valdemar Gränebo i Mönsterås.
3. Kaptenen Axel Fredrik Mannerskantz i Värnanäs.
4. Folkskolläraren Lars Vilhelm Lindén i Nygård, Gamleby.
5. Lantbrukaren Gustaf Arthur Heiding i Stora Tomteby, Ljungbyholm.
6. Snickaren Karl Fredrik Söderdahl i Visby.
7. Bruksdisponenten Carl Gustaf Sundberg i Överum.

Skaraborgs län.

8. Lantbrukaren Gustav Hallagård i Slutarp.
9. Statsrådet Fritiof Domö i Stockholm.
10. F. d. tågmästaren Helge Bäcklund i Falköping.
11. Professorn Sten Wahlund i Stockholm.
12. Lantbrukaren Karl Emil Johanson i Faleberg, Vedum.
13. Redaktören Birger Andersson i Tidaholm.

Kopparbergs län.

14. Professorn Gunnar Myrdal i Ålsten.
15. Järnbruksarbetaren Sven Boman i Avesta.
16. Hemmansägaren Jones Erik Andersson i Ovanmyra.
17. Kassören Anders Sundvik i Falun.
18. Direktören E. A. Lindblom i Falun.

Enligt § 2 i ordningsstadgan för kammaren anställdes nu upprop av kammarens ledamöter, varvid såsom frånvarande antecknades:

friherre *Beck-Friis*,
herr *Löfvander*,

herr *Undén*,
 » *Andersson, Per*,
 » *Larsson, Sam* och
 » *Johanson, Karl August*.

Upplästes fyra till kammaren inkomna ansökningar, vilka jämte därvid fö-
 gade läkarintyg voro så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Under hänvisning till hosslutna läkarintyg får jag härmed vördsamt anhålla
 om befrielse från riksdagsarbetet under tiden 10—15 januari d. å.

Harg den 7 januari 1944.

Carl Beck-Friis.

Baron *C. Beck-Friis*, Harg, är på grund av sjukdom (Lumbago-ischias)
 oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet under tiden 10—15 januari 1944.

Intygas

Östhammar den 7 januari 1944.

Harald Landing,
 lasarettsläkare.

Till riksdagens första kammare.

Åberopande bifogade läkarintyg får jag härmed vördsamt anhålla om ledig-
 het från riksdagsarbetet under en månad, räknat från och med den 10 januari
 1944.

Södra Sallerup, Kvarnby den 7 januari 1944.

Axel Löfvander,
 riksdagsman för Malmöhus län.

Riksdagsman *Axel Löfvander* från Kvarnby är på grund av ledgångsreuma-
 tism urständsat att deltaga i riksdagsarbetet fr. o. m. den 10 januari t. o. m.
 den 10 februari 1944, intygas härmed.

Malmö den 7 januari 1944.

A. Grönblad,
 leg. läk.

Till riksdagens första kammare.

Med åberopande av bilagda läkarintyg får jag härmed anhålla om en månads
 ledighet från riksdagsarbetet.

Gävle lasarett den 8 januari 1944.

Per Andersson.

Härmed intygas, att riksdagsman *Per Andersson*, Arbrå, för närvarande vår-
 das här för magsår samt därför tills vidare är förhindrad deltaga i riksdagsar-
 betet.

Centrallasarettet i Gävle den 5 januari 1944.

F. Holmquist,
 leg. läk.

Till riksdagens första kammare.

Med åberopande av närslutna läkarintyg får jag härmed anhålla om ledighet
 från riksdagsgöromålen under tiden från och med den 10 till och med den 31
 innevarande januari månad.

Saltsjöbaden den 8 januari 1944.

Sam Larsson.

Härmed intygas, att generaldirektör *Sam Larsson* på grund av sjukdom är förhindrad deltaga i riksdagsarbetet under tiden 10—31 januari.
5 januari 1944.

Alf Westergren,
leg. läk.

De begärda ledigheterna beviljades.

Vidare upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar.

Till riksdagens första kammare.

Härmed får jag för enskilda angelägenheter vördsamt anhålla om ledighet från sammanträdet den 10 januari.

Munkfors den 7 januari 1943.

Östen Undén.

Till riksdagens första kammare.

På grund av dödsfall inom familjen anhålles om ledighet från riksdagsgöromålen fr. o. m. den 10 t. o. m. den 15 januari 1944.

Vännäs den 6 januari 1944.

Karl August Johanson.

Även de av herr Undén och herr Johanson, Karl August, sökta ledigheterna beviljades.

Företogs val av talman; och utsågs därtill:

herr Nilsson, Johan, i Kristianstad ..... med 133 röster.

Anställdes val av förste vice talman; och utsågs därtill:

herr Gränebo ..... med 87 röster.

Företogs val av andre vice talman; och utsågs därtill:

herr Åkerberg ..... med 95 röster.

Herr **talmannen** yttrade: Genom de nu förrättade valen ha såväl talmannen som vice talmännen fått sina uppdrag förnyade. Jag anhåller att få framföra vårt gemensamma vördsamma tack för detta förtroende.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren att nu företaga val av sekreterare.

Valet företogs, och befanns efter valförrättningens slut hava blivit till sekreterare utsedd:

kanslirådet G. H. Berggren ..... med 92 röster.

Kanslirådet Berggren fick nu företräda, underrättades, att han blivit av kammaren vald till sekreterare, och övertog protokollsföringen.

In fidem
Eric Carlén.

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:t låtit genom offentligt anslag bjuda och kalla riksdagens samtliga ledamöter att tisdagen den 11 innevarande månad kl. 11 förmiddagen infinna sig i slottskapellet samt, efter förrättad gudstjänst, enligt § 34 riksdagsordningen begiva sig till rikssalen för att där inhämta vad Kungl. Maj:t hade att meddela riksdagen.

Herr talmannen meddelade, att till kammarens förfogande överlämnats 75 inträdesbiljetter till rikssalen vid riksdagens öppnande, och hemställde, att fördelningen av dessa biljetter proportionellt i förhållande till ledamotsantalet i varje valkrets finge ske genom sekreteraren.

Denna hemställan bifölls.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 11.56 förmiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 11 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 10.30 förmiddagen.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 12 innevarande månad företaga följande val, nämligen

dels av fyra ledamöter för att jämte talmannen tillsätta kammarens kansli och vaktbetjäning,

dels av fyra ledamöter för att delta i talmansöverläggningarna,
dels ock av två ledamöter att hava inseende över riksdagens kansli.

Detta förslag antogs.

Herr talmannen yttrade vidare, att han, likaledes efter samråd med andra kammarens talman, finge föreslå, det första kammaren ville besluta att företaga vid sammanträde, som komme att hållas fredagen den 14 i denna månad, val av ledamöter och vid sammanträde påföljande dag val av suppleanter i de ständiga utskotten.

Vad herr talmannen sålunda föreslagit bifölls.

Ordet lämnades härefter till herr **andre vice talmannen**, som anförde: Herr talman! Jag ber att få hemställa, att första kammaren måtte besluta, att antalet suppleanter i de ordinarie utskotten, förutom utrikesutskottet, vad denna kammare beträffar måtte bestämmas till: för konstitutionsutskottet 15, för statsutskottet 20, för bevillningsutskottet 15, för bankoutskottet 10, för första lagutskottet 12, för andra lagutskottet 13 och för jordbruksutskottet 9.

Denna hemställan bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren nu, kl. 10.33 förmiddagen, att ajournera sina förhandlingar till kl. 10.45 förmiddagen.

Till åttlydnad av Kungl. Maj:ts kallelse avgingo herr talmannen och kammarens ledamöter kl. 10.45 förmiddagen till slottskapellet, där riksdagspredikan hölls av kyrkoherden i Jönköpings Sofia församling A. P. Blomquist. Efter gudstjänstens slut begav kammaren sig till rikssalen, i vilken även andra kammaren infann sig.

Hans Maj:t Konungen kom tillstädes och öppnade riksdagen med det i protokollsbihanget införda tal.

Herr **talmannen** framträdde därpå och yttrade:

Allernädigste Konung, Eders Maj:t! När Sveriges riksdag i år möter landets Konung, finnes anledning att blicka tillbaka på de senaste årens riskfyllda förhållanden. Med oro ha vi alla följt världshändelsernas utveckling och

frågat, när och huru detta fruktansvärda tillstånd skall sluta eller rättare ändra sig till något som bliver drägligare för mänskligheten här på jorden. Genom enig inställning hos Konung och riksdag har det hittills förunnats oss att undvika inblandning i aktiv krigsföring. Med förtröstan ser hela svenska folket upp till landets Konung och litat förtroendefullt till att fastän hans kall särskilt i dessa tider är tungt och ansvarsfullt det dock skall förunnas oss att under hans kloka och erfarna ledning undgå kriget. Säkerhet härför finnes emellertid ingalunda. Vi måste därför, och det inses nog av folkets stora flertal, särskilt inrikta våra strävanden på tvenne stora huvuduppgifter, nämligen vårt försvar och vår livsmedelsförsörjning. Otacksamt skulle i sanning Sveriges folk vara, om vi försummade detta, utan vi måste se noga till vårt lands trygghet, detta dock inte enbart med tanke på egen bekvämlighet utan i medvetande om att raserande och förstörande krafter äro i tillräcklig utsträckning mobiliserade och att uppbyggnads- och hjälpverksamhet kommer att behövas i oberäknelig omfattning. En frihetens stamort på jorden bör vara värdefull i dessa tider, och kunna vi här uppe i Nordanland bevara en sådan, fylla vi säkerligen en ärofull mission. Ett fredligt räddningsarbete måste till, om drägliga förhållanden skola kunna uppnås. Lyckligare levnadsvillkor äro efterlängtade, dessas vinnande beror på om kloket och rättvisa få träffa avgörandena och egoismens inflytande hålles borta. För vårt land och folk borde svårigheterna vara överkomliga, om freden kan bevaras, men tanken på att möjligen lämna hjälp åt medmänniskor kunna vi inte bortse ifrån, och därför måste vi alltjämt se till att den goda viljan härtill finnes och att arbetsprestationer för alla äro och bliva nödvändiga. Genom fortsatt god samverkan mellan Konung och folk är det en levande förhoppning att detta syfte skall eftersträvas och om möjligt vinnas. Med uppriktig välönskan till Konung och Konungahus framför jag nu till Eders Maj:t första kammarens undersåtliga värdsnad, tillit och trohet.

Sedan andra kammarens talman därefter i denna kammarens namn till Hans Maj:t Konungen framfört andra kammarens undersåtliga värdsnad, fingo talmännen vardera mottaga, av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet Wigforss ett exemplar av Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1944/45, nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, och nr 3, angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet ävensom allmänna förskottsstaten, samt av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet Bergquist ett exemplar av Kungl. Maj:ts berättelse till 1944 års lagtima riksdag om vad i rikets styrelse sig tilldragit, varefter ceremonien å rikssalen avslutades och första kammaren enligt beslut, fattat före avtågandet från samlingsrummet, åtskildes vid utgången från rikssalen kl. 12.20 på dagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 12 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagen.

Sedan Kungl. Maj:t den 17 december 1943 utnämnt mig att från och med den 7 januari 1944 vara justitieråd, får jag härmed vördsamt avsäga mig förtroendet att vara riksdagens justitieombudsman från och med sistnämnda dag.

Stockholm den 5 januari 1944.

Nils Ljunggren.

Herr **talmannen** yttrade: På grund av denna avsägelse har jämlikt § 98 regeringsformen och § 68 riksdagsordningen justitieombudsmannens ställföreträdare häradshövdingen Folke Rudewall övertagit justitieombudsmansämbetet, och skall enligt stadgande i samma paragrafer riksdagen förrätta nytt val av ombudsman. Efter samråd med andra kammarens talman får jag föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 19 innevarande månad företaga val av valmän jämte suppleanter för utseende av riksdagens justitieombudsman och hans ställföreträdare.

Denna hemställan bifölls.

Företogs val av fyra ledamöter för att jämte talmannen tillsätta kammarens kansli och vaktbetjäning; och befunnos efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedda:

herr Björnsson	.....	med 81 röster,
» Friggeråker	.....	» 81 » ,
» Ström	.....	» 81 » ,
» Velander	.....	» 81 » .

Anställdes val av fyra ledamöter för att delta i talmansöverläggningarna; och befunnos efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedda:

herr Bärq, Johan,	.....	med 71 röster,
» Johansson, Johan Bernhard,	.....	» 71 » ,
» Larsson, Sam,	.....	» 71 » ,
» Tjällgren	.....	» 71 » .

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade

*del*s Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 5, med förslag till lag om aktiebolag, m. m.;

nr 6, med förslag till lag om ändring i vissa delar av utsökningslagen;

nr 7, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 9 april 1937 (nr 119) om verkställighet av bötesstraff;

nr 8, med förslag till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, m. m.;

nr 10, med förslag till lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

nr 12, med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1919 (nr 367) om fri rättegång, m. m.;

nr 13, med förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m.;

samt

nr 14, med förslag till lag om kastrering, m. m.;

dels ock Kungl. Maj:ts skrivelse nr 11, om förordnande av en statsrådsledamot att utöva den befattning med riksdagsärenden, som jämlikt § 46 riksdagsordningen tillkommer en ledamot av statsrådet.

Företogs val av två ledamöter att hava inseende över riksdagens kansli; och befunnos efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedda:

herr Nilsson, Bernhard, ... med 58 röster,
» Wahlmark ..... » 58 » .

Föredrogs och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts nästlidna dag på rikssalen överlämnade berättelse till 1944 års lagtima riksdag om vad i rikets styrelse sig tilldragit.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts under gårdagen på rikssalen överlämnade propositioner:

nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1944/45;

nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44; och

nr 3, angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet ävensom allmänna förskottsstaten.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet riksdagens år 1943 församlade revisorers berättelse om verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1942—30 juni 1943.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet riksdagens år 1943 församlade revisorers berättelse angående riksbanken.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet riksdagens år 1943 församlade revisorers berättelse om verkställd granskning av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning för tiden 1 juli 1942—30 juni 1943 m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott justitieombudsmannens till innevarande riksdag avgivna ämbetsberättelse.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott militieombudsmannens vid innevarande riksmöte avgivna ämbetsberättelse.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 5—8, 10 och 12—14.

Föredrogs och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts skrivelse nr 11, med tillkännagivande, att Kungl. Maj:t förordnat statsrådet Nils Jacob Eberhard Quensel att under innevarande lagtima riksdag utöva den befattning med riksdagsärenden, som jämlikt § 46 riksdagsordningen tillkommer en ledamot av statsrådet;

och skulle underrättelse om denna skrivelses innehåll genom utdrag av protokoll meddelas vederbörande utskott samt de ledamöter, som hava inseende över riksdagens kansli.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 1, av herr *Karlsson, Gottfrid*, m. fl., angående viss ändring i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar; samt

nr 2, av herrarna *Åkerberg* och *Holmström*, angående majoren A. Gerhardssons löneklassplacering.

*Interpellation
ang. decentralisering av
den statliga
administrationen m. m.*

Herr **Ström** erhöi på begäran ordet och anförde: Herr talman! Stockholm har 1943 ökat sitt invånarantal med över 21 000. På några få år har Stockholm vuxit med 100 000 invånare. Även andra större svenska städer ha hastigt vuxit. Landsbygdens och de små städernas invånarantal minskas.

En måttlig ökning av städernas invånarantal är icke skadlig, om bostadsproduktion, arbetstillgång, kommunikationer, hygien, skolor sjukhus, ungdomsgårdar, parker etc. hålla jämna steg med ökningen i invånarantal. Sker ej så uppstå faror för samhället. I Stockholm och sannolikt även i andra städer har bostadsbristen medfört sociala vådor: minskad bostadsreserv, trånga lägenheter, höga hyror, inneboendesystem, ökning av vissa sjukdomar, byggandet av vanskapliga kasernhus och överbefolkade kvarter, bristande möjligheter till vila och hemfrid. Bristen på barnkrubbor, ungdomsgårdar, lekplatser och skolor skärper de sociala missförhållandena. Läggas härtill att på grund av höga hyror och höga skatter ofta båda föräldrarna i en familj dagligen tvingas arbeta utanför hemmet, bli svårigheterna ej sällan oöverkomliga. Stöter sedan även arbetslöshet till, som berövar familjeförsörjarna inkomster men tvingar dem att dagligen springa omkring och söka arbete eller i timal sitta och dådlöst vänta i verken för stämpling, anmälning, arbetsansökning, ansökan om fattigvård, understöd, familjebidrag, ifyllandet av formulär etc., blir tillståndet än värre.

Till dessa olyckor kommer svårigheten att i de stora städerna upprätta erforderliga kommunikationer, beroende av brist på materiel och drivkraft samt svårframkomligheten på grund av stadsbebyggelsen. Bristen på skolor och sjukhus gör sig starkt gällande. De öppna områdena (»stadslungornas») bebyggelse verkar skadligt. En stad som på detta sätt, ibland av statsmakterna, misshandlas, förlorar allt mer av sin fria rymd, sin friska luft, sina traditionella natur- och kulturplatser och förvandlas till en stenöken med sovceller i stället för riktiga bostäder med hemliv och artificiellt restaurang- och nöjesliv i stället för stora parker och friluftsområden för lekar, idrott och promenader. Även om kommunala organ göra mycket för att motverka dessa vandaliseringar och faror, bli de i längden omöjliga att reparera eller undgå.

Härtill kommer att den enorma inflyttningen till Stockholm och andra större städer är mycket ensidig. Stockholm har 65 000 fler kvinnor än män. Samma ensidighet utmärker vissa andra städer. Å andra sidan finnas städer med

Interpellation ang. decentralisering av den statliga administrationen m. m.

(Forts.)

ett stort manligt befolkningsöverskott. Det beräknas att Stockholm om tio år skall ha bortåt 100 000 fler kvinnor än män. En dylik utveckling kan icke vara sund.

Samtidigt som den väldiga invandringen till städerna från landsbygden skapar nästan olösliga problem för de förra, reser den lika svåra problem för landsbygden, som börjar avfolkas. Denna avfolkning särskilt av ungdom, som flyr till städerna, försvårar hembildningen på landet, ökar bördan för de kvarblivande, försvårar jordbrukets och det lantliga hantverkets skötsel, ökar skattebördan i landskommunerna och försvårar för dessa att genomföra erforderliga reformer.

Vilka äro nu orsakerna till de större städernas för både dem och landet skadliga expansion? Och vilka äro orsakerna till landsbygdens avfolkning? Delvis äro de att söka i ekonomiska, psykologiska och kulturella förhållanden. Men också och ej minst i något annat: den växande *centralisationen*. All administration, all samhällelig ledning, socialförvaltning och kulturliv, affärliv och organisationsledning etc. samlas på några få punkter, särskilt i en eller några få städer, kanske i en enda stad.

Staten går här tyvärr i spetsen genom att ensidigt förlägga ämbetsverk till huvudsakligen en enda ort. Ofta byggas dessa dyrbara ämbetsverk på oersättliga naturminnesplatser eller vråkas historiska kulturminnesmärken undan för mastodontliknande ämbetsbyggnader, som genom sin centralisation utgöra utomordentliga mål under krig för en eventuell fiende. Dessa stora ämbetsbyggnader kräva dessutom mängder av byggnadsmateriel, som bättre behövdes för bostäder, skolor, sjukhus och barnhem landet runt.

Men icke blott staten har gripits av centralismens farliga idé. Även handels-, jordbruks- och yrkesorganisationerna samt delvis även de ideella organisationerna ha gripits av samma farliga tro på centralismens välsignelser. Man tycks utgå ifrån att centralismen betyder auktoritet, effektivitet, snabbhet och ekonomisk besparing. Så är ingalunda eller i varje fall i ringa grad fallet, ibland motsatsen. Störningarna och den hälsofarliga hetsen i metropolerna äro ett avgjort minus. Man utträttar i verkligheten mer och slösar bort mindre tid, om man icke sammangytrrar allt. Åtskilliga ämbetsverk och enskilda centralorganisationer skulle mycket väl kunna förläggas till landsorten och i telefonens, telegrafens och den dagliga postens tidevarv kunna skötas där lika väl som i huvudstaden.

Men skall detta ensidiga förläggande och detta ständiga utvidgande av ämbetsverk och expeditioner främst till och i Stockholm fortgå, måste det ovillkorligen krävas att staten möjliggör för Stockholm att få tillräckligt med materiel till nya bostäder, skolor, sjukhus, barnhem, ungdomsgårdar och kommunikationer, samt industrier förlagda dit. Stockholms behov av större utrymme för sin enormt växande befolkning måste tillgodoses. Men icke genom att staten till uppjobbade priser säljer sina för stadens hälsa livsviktiga friluftsområden utan genom att staten möjliggör inkorporering av kringliggande områden med Stockholm. Stockholm med sina mellan 600 000—700 000 invånare har icke större ytareal än t. ex. Huddinge socken och betydligt mindre än många smärre städer. Likväl göras nu ansträngningar av landstinget att hindra eller fördröja inkorporeringen av Spånga socken med Stockholm ehuru Stockholms stad i Spånga har sitt största markreservat. Staten kan väl icke genom en hårt driven centraliseringspolitik å ena sidan locka massor av människor, särskilt kvinnlig ungdom, från landsbygden till Stockholm och samtidigt — å andra sidan — dels exploatera »stadens lungor», dels förhindra att staten inkorporerar erforderlig industri-, bostads- och friluftsmark.

Interpellation ang. decentralisering av den statliga administrationen m. m.
(Forts.)

En häftigt stegrad centralisation av alla samhällslivets organ och förhållanden för även med sig andra faror och nackdelar, ej minst i det totala krigets och bombkrigets tider. En centraliserad förvaltning och ett centraliserat näringsliv med centraliserade yrkesorganisationer kunna lätt utsätta ett land för oerhörda risker under krig. En decentralisering är här det enda rätta, om icke landet vid krig skall förlora sin tjänsteapparat.

Men ännu farligare är en oavlättlig centralisation i annat avseende. Jag syftar på centralismens tendens att dräpa demokratiens inre, självstyrande aktivitet och initiativkraft genom att lägga makten och avgörandet i en ständigt växande och inflytelserik byråkratis händer: den statliga, den organisations-tekniska, den privatekonomiska tjänstemannakårens händer. Trots de avskräckande lärdomar och erfarenheter av centraliserad makt och byråkratisk diktatur som samtiden nog och övernog gett oss, fortsätta vi att centralisera och byråkratisera samhället. Kommunernas urgamla självstyrelse, som bildat stommen i vår demokrati, usurperas alltmer av staten och dess tjänstemän under förebärande av att statens ekonomiska anslag kräva detta. Gamla kommunala verksamhetsområden förstatligas. Länsstyrelsernas befogenheter och fria verksamhet kringskäras, trots att dessa genom sin lokalkännedom äga de bästa förutsättningar att väl lösa lokala frågor. Även landstingen torde se sig infamt påpassade, icke alltid till vare sig ekonomisk eller social nytta. Härmed är icke ifrågasatt behövligheten av kontroll och eftersyn. Men arbetsomgång, ökade tjänstekostnader, fördyringar, förseningar och minskad effektivitet följas ofta av en alltför omständlig och byråkratisk apparat. Apparaten blir ofta huvudsaken. Det formella blir för mer än det reella. Det mänskliga, det personliga sitter trångt. Medborgarna besväras av en växande papperskvarn. Cirkulär, formulär, blanketter, kort, inrutningar, rapporter o. s. v. stjåla medborgarens tid, krafter, arbetslust och trivsel. Värst är det för den fattige, som för en ringa hjälp ofta får underkasta sig tidsförlust, spring, mödor, inspektioner, kostnader och förhör, en apparat som skulle kunna betydligt förenklas och förbilligas. Säkerligen ha fler riksdagsledamöter än jag mottagit klagomål över den för medborgaren allt besvärligare byråkratiska apparaten. Vi veta också hur kostsam för skattedragaren den är. Även riksdagen blir alltmer underordnad byråkratien.

Då Sverige äger en plikttrögen, skicklig och arbetsam tjänstemannakår, som är värd allt beröm, är det en fara även för denna, om apparatens omfång och alltmer invecklade och omständliga beskaffenhet och maktbefogenhet skulle föranleda att allmänheten läte sitt missnöje med en alltför byråkratisk apparat gå ut över en utmärkt kår av samhällets tjänare.

Det torde icke finnas annat botemedel mot den tilltagande centraliseringen och byråkratiseringen än en allmän decentralisering, ökad kommunal självstyrelse, ökat intresse för primära demokratiska uppdrag, större tilltro till medborgarnas eget sunda förnuft, mindre förmynderskap och en förenklad administrativ apparat, där papperskvarnen intar en mycket blygsam plats, medan praktisk blick, gott omdöme, personlig erfarenhet, rätt att taga ansvar och risker få större svängrum. Samhällstjänare böra icke bindas av alltför omständliga och detaljerade föreskrifter men väl känna över sig J.O:s, M.O:s, statsrevisorernas, ansvariga chefers och pressens vaksamma och vägledande kontroll.

I anslutning till vad sålunda framförts hemställes vördsamt om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, såsom även varande vårt inrikesdepartement, få framställa följande interpellation:

Kan man från regeringens sida förvänta åtgärder till en decentralisering av

Interpellation ang. decentralisering av den statliga administrationen m. m.

(Forts.)

den statliga administrationen i riket, till en återgång till större kommunal självstyrelse och till en nedskärning och förenkling av den byråkratiska apparaten?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Ordet lämnades på begäran till herr **Herlitz**, som yttrade: Herr talman! I sitt memorial med förslag till utredning angående riksdagens arbetsformer den 2 december 1943 uttalade konstitutionsutskottet att det ansåg skyldighet böra införas för regeringen att vid riksdagens början förelägga denna en plan över de propositioner som äro att vänta under riksdagen. En sådan plan skulle enligt utskottets mening i första hand få betydelse för riksdagen själv och för dess utskott samt underlätta riksdagsarbetets organisation. Utskottet antog tillika att därmed skulle erhållas en garanti för att regeringskamraterna bättre än hittills varit fallet planlägga arbetet beträffande de ärenden som de ha för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att framlägga för riksdagen. Utskottet var beträffande dessa uttalanden enhälligt, och någon gensaga restes, såvitt jag vet, ej under kamrarnas debatter mot dem.

Uppenbarligen vore det ur riksdagsarbetets synpunkt av stort värde att redan vid innevarande riksdag erhålla en sådan redogörelse som konstitutionsutskottet åsyftat med angivande tillika av den ungefärliga tidpunkt då de olika propositionerna väntas komma att avlämnas. Givetvis är det med avseende på åtskilliga frågor omöjligt att nu med säkerhet bedöma huruvida de komma att bli föremål för propositioner eller ej. Likaledes måste det vara förenat med vissa svårigheter att nu angiva vid vilken tidpunkt planerade propositioner bli färdiga att avlämnas. Det ligger sålunda i sakens natur att en redogörelse för regeringens planer måste bli försedd med åtskilliga reservationer. Men även så beskaffad borde en dylik redogörelse kunna bli av stor betydelse. För att fullt ut göra åsyftad nytta borde emellertid redogörelsen komma riksdagen tillhanda snarast möjligt.

Med stöd av vad nu anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern framställa följande fråga:

Är Eders Excellens i tillfälle att med det snaraste lämna kammaren en redogörelse för de propositioner som äro att vänta under riksdagen?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Herr **förste vice talmannen** erhöi på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag ber att få hemställa, att kammaren måtte besluta, att Kungl. Maj:ts propositioner nr 1—3 uppföras sist på föredragningslistan för nästa sammanträde.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.48 förmiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Interpellation om framläggande av en plan över väntade kungl. propositioner.